

HEINRICH BÖLL

BILIÁR O PŮL DESÁTÉ

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

...na Leonořiných hromádkách bylo už vidět, jak rostou s postupem století; devatenáct set devět byla větší než devatenáct set osm, deset větší než devět. Leonora odhalí křivku jeho práce, je vycvičená k přesnosti.

„Ano,“ řekl, „jen mě klidně vyrušujte, dítě moje. Tohle? To je nemocnice ve Weidenhammeru; stavěl jsem ji v roce 1924, v září byla otevřena.“ A ona psala svým čistotným rukopisem na okraj výkresu 1924–29.

Hubené byly hromádky z válečných let čtrnáct až osmnáct; tři čtyři výkresy; vila pro generála, lovecká chata pro starostu, kaple svatého Šebestiána pro střelecký spolek. Zakázky kvůli dovolené, honorované drahocennými dny volna; byl by těm generálům vystavěl zadarmo třeba zámky, jen aby mohl vidět své děti.

„Ne, Leonoro, to bylo v pětatřicátém. Františkánský klášter. Moderní? Ovšem, já stavěl i moderní věci.“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

- úryvek je ze střední části knihy, jedná se o pasáž z přítomnosti

V knize se střídá několik časových rovin a mnoho situací je symbolických.

Hlavním hrdinou knihy je bývalý architekt Jindřich (Heinrich) Fähmel. Na počátku příběhu pracuje v kanceláři, kde provádí statické výpočty. V práci mu pomáhá sekretářka Leonora. Jindřich má pevně stanovený rozvrh. Dopoledne vyřizoval dopisy a mezi půl desátou až jedenáctou hrál biliár s přítelem Hugem. Nikdo jiný do salónu nesměl, občas měli výjimku členové rodiny a spolupracovník Schrella.

Jednoho dne se Jindřich utrhne na svoji sekretářku, protože si dovolila přečíst čtyři roky starý vzkaz, který nebyl pro ni. Toto chování je u něj velmi neobvyklé, jindy se vždy chová vlídně.

Robert Fähmel jednou vypráví Hugo v biliárovém salónu o svém dětství. Vzpomíná na baseballový zápas, po kterém ho na ulici šikanovali a mlátili, až mu zničili záda. Násilí pokračovalo dál, dokud neodjel do ciziny. Hugo také odhaluje svůj osud. Jeho matka byla blázen, spolužáci ho bili a zavírali, protože neznal mnoho jednoduchých slov. Nakonec našel práci v hotelu.

Z dalšího vyprávění se čtenář dozvídá, že Robert Fähmel rozumí trhavinám. Jeho otec Jindřich vypráví Leonoře, že přišel do města před více než 50 lety a našel si ženu. Měl s ní syny Roberta a Ottu. Navštěvoval kurzy kreslení a matematiky a když našel článek o konkursu na stavbu benediktinského opatství, rozhodl se ho navrhnut. Právě on se stal autorem benediktinského opatství z období výmarské republiky. Jindřich tuto stavbu pokládal za své životní dílo, avšak jeho syn Robert, důstojník wehrmachtu, ho poté na počátku druhé světové války téměř srovnal se zemí.

Na oslavě Jindřichových 80. narozenin se sejde celá rodina. Jindřich vypráví o svém milovaném opatství sv. Antonína a lituje, že musel poté stavět stavby jiného druhu – kasárny, zákopy a nemocnice. Největší rána přišla, když bylo jeho opatství pobořeno.

Na oslavě se také probírá osud Ottý, který byl jakási černá ovce rodiny, stal se fašistou a padl u Kyjeva v pouhých pětadvaceti letech. Robert se zde chce přiznat, že je tím, kdo poníčil otcovo opatství. Robert měl děti Josefa a Ruth. Tato třetí generace, Jindřichův vnuk, se po válce pokouší stavbu zrenovovat. Po opravě by opatství odkázali Schrellovi. Rodina se jede podívat, jak úpravy

pokračují, a znovu se všichni sejdou na znovuvysvěcení. Jindřicha netrápí to, že opatství poničil jeho syn, trápí ho spíš osud druhého syna Otty.

Jindřichova bláznivá manželka pobývala v sanatoriu. Velmi trpěla Ottovým fašismem a na oslavě vystřelila do vzduchu. Nikomu se naštěstí nic nestalo. Závěr románu se věnuje krájení dortu ve tvaru sv. Antonína. Jindřich Fähmel se smířuje se svým životem.

V celém románě se několikrát objeví beránek a buvol – jedná se o německého prezidenta Hinderburga (20.–30. léta 20. stol.).

- **téma a motiv**

téma: stavby, které realizoval hlavní hrdina

motivy: letopočty, hromádky papírů, vzpomínky

- **časoprostor**

místo: Německo

čas: počátek 20. století–1958 (80. narozeniny hlavního hrdiny)

v úryvku:

čas – pracovní den, pracovní doba

prostor – kancelář hlavního hrdiny

- **kompoziční výstavba**

- úryvek se skládá ze čtyř odstavců, z nichž dva obsahují přímou řeč

- úryvek je vyprávěn chronologicky, v celé knize se však časová pásmata střídají a prolínají

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román

- **vypravěč**

ich-forma (postava vypravěče se mění) i er-forma

- v úryvku je použita er-forma, jedná se o tzv. vševedoucího vypravěče

- **postava**

- v úryvku vystupují dvě postavy

Heinrich Fähmel – jemný, zdvořilý starý pán, bývalý architekt, má výbornou paměť

Leonora – Heinrichova sekretářka, pečlivá, má úhledné písmo

- **vyprávěcí způsoby**

- v úryvku je dvakrát použita přímá řeč, promluvy pronáší Heinrich Fähmel

- ostatní části tvoří pásmo vševedoucího vypravěče

- **typy promluv**

- větší část úryvku tvoří pásmo vypravěče

- v textu jsou dále dva monology Heinricha Fähmela, je však patrné, že reaguje na Leonořiny otázky – jedná se o skrytý dialog

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

- spisovný jazyk

Tohle?, Moderní?

řečnická otázka

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

hromádky rostou, hubené hromádky

personifikace

Leonora odhalí křivku jeho práce

metonymie

dítě moje

metafora

čistotný rukopis

epiteton

byl by těm generálům vystavěl zadarmo třeba zámky

hyperbola

- v textu se poměrně často objevují obrazná pojmenování, autorův jazyk je náznakový, nutí k domýšlení významů

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

2. polovina 20. století

Heinrich Theodor Böll (1917–1985)

- [Bel], Němec, držitel Nobelovy ceny za literaturu (1972)
 - narozen v Kolíně nad Rýnem
 - měl katolickou výchovu, odmítl být členem Hitler Jugend
 - vyučil se knihkupcem
 - studoval germanistiku a klasickou filologii
 - oženil se a měl tři syny, jeho žena mu pomáhá s překlady anglické literatury
 - během druhé světové války byl členem wehrmachtu, po válce byl v zajetí Američanů
 - pracoval v rodinném obchodě, na statistickém úřadě
 - od roku 1951 spisovatelem z povolání
 - cestoval po Evropě
 - u nás byl po roce 1968 zakázaný
 - byl prezidentem Mezinárodního PEN klubu
 - držitel ceny Georga Büchnera z roku 1967 a mnoha dalších ocenění
 - ve své chatě v Irsku poskytl azyl Alexandru Solženycynovi, když byl vyloučen ze SSSR; tato chata se využívá jako rezidence pro spisovatele
- překládán do více než 30 jazyků, jeden z nejčtenějších německy píšících autorů
- v dílech řeší osobní problémy na pozadí války a poválečných změn, je velmi kritický k Německu
- psal také rozhlasové a televizní hry
- A anděl mlčel* – vyšlo z pozůstalosti, prvotina
- Vlak dojel přesně* – protiválečná novela, *A neřekl jediné slovo*, *Dům bez pána*, *Kdes byl, Adame?*,
Klaunovy názory, *Obraz s dámou*, *Konec jedné služební cesty*

- **literární / obecně kulturní kontext**

Reakce na druhou světovou válku ve světové literatuře, německá literatura 2. poloviny 20. století

Arnold Zweig (1887–1967)

- prozaik, dramatik, esejista, účastník 1. světové války
- dílo: *Velká válka bílých mužů* – románový cyklus o 1. světové válce

Erich Kästner (1899–1974)

- novinář, spisovatel, autor literatury pro děti (držitel Ceny H. Ch. Andersena)
- dílo: *Emil a detektivové*, *Kulička a Toník*, *Luisa a Lotka*

Johannes Mario Simmel (1924–2009)

- nejvydávanější německý spisovatel, novinář, překladatel, tlumočník
 - autor nebo spoluautor 22 filmových scénářů
- dílo: *Nemusí být vždycky kaviár*, *Láska je jen slovo*, *I když se směju, musím plakat*

Günter Grass (* 1927)

- držitel Nobelovy ceny z r. 1999
 - narozen v Polsku, otec byl Němec
 - účastník 2. světové války
 - vyučil se kameníkem
- dílo: *Plechový bubínek*

Další údaje o knize:

- dominantní slohový postup:

vyprávěcí

- vysvětlení názvu díla:

Biliár o půl desáté – začátek doby, ve které nesměl být hlavní hrdina nikým rušen

- posouzení aktuálnosti díla:

Dílo není aktuální, popisuje meziválečné a poválečné Německo.

- pravděpodobný adresát:

Zájemce o novější dějiny Německa, případně o stavitelství.

- určení smyslu díla:

Kniha čtenáři poskytuje údaje z německé poválečné historie a zároveň kritizuje tehdejší německou společnost.

- zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:

Román vyšel roku 1959.

- tematicky podobné dílo:

Thomas Mann - *Buddenbrookové*

- porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:

Není.